

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

NOPONEN ESSI JA TOLONEN EMMI
ITSEARVIOINNIN MERKITYS JA SIIHEN LIITTYVÄT OHJEET SEKÄ ARVI-
OINTIKÄYTÄNTEET OPETUSSUUNNITELMASSA 2014

Kasvatustieteen kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Intercultural Teacher Education
2016

Intercultural Teacher Education		Tekijä/Author Noponen, Essi ja Tolonen, Emmi	
Työn nimi/Title of thesis Itsearviointin merkitys ja siihen liittyvät ohjeet sekä arviointikäytänteet opetussuunnitelmassa 2014			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede	Työn laji/Type of thesis Kandidaatin tutkielma	Aika/Year 2016	Sivumäärä/No. of pages 39
Tiivistelmä/Abstract <p>Kandidaatintutkimomme käsittelee itsearviointin merkitystä ja siihen liittyviä ohjeita sekä arviointikäytänteitä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014. Itsearviointi on yksi perusopetuksen arvioinnin muodoista, joka mahdollistaa oman oppimisen arvioimisen pelkän ulkoisen arvioinnin sijaan. Arvioinnin muotona peruskoulussa itsearviointi on suhteellisen uusi. Itsearviointin toteutuminen niin, että oppilas oppii arvioimaan omaa oppimistaan, työskentelyään ja käytöstään, ei esimerkiksi temperamenttiaan, ei ole helppoa, joten oleellisinta sen opettelussa on opettajan tuki. Sen vuoksi itsearviointin käyttämistä osana arviointia tulisi opettaa jo esikouluikästä lähtien. Opettajan tehtävä on tukea ja auttaa itsearviointin toteuttamisessa, sekä antaa myönteistä palautetta oppilaille. Itsearviointin ja reflektointin taitoja on tärkeää oppia jo nuoresta pitäen, koska taidot ovat sovellettavissa elämän jokaisella osa-alueella ja ne auttavat jokapäiväisessä elämässä selviytymistä.</p> <p>Tutkimuksemme ensimmäinen tavoite on selvittää mitä itsearviointi on ja miten sitä kuvataan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Tutkimustamme ohjaa myös toinen tutkimuskysymys, millaiselle oppimiskäsitykselle itsearviointi perustuu. Reflektointi liittyy oleellisesti itsearviointiin. Sen tarkoituksena on pohtia omaa toimintaa, ohjata ja muotoilla sitä. Suomen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen laatimisessa oppimiskäsitysten syventäminen on katsottu yhdeksi tärkeimmistä tavoitteista.</p> <p>Tutkimuksen metodologisina lähtökohtina toimivat laadullinen tutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi. Tutkimusaineistona käytämme perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014- asiakirjaa. Metodologioiden sekä tutkimusaineiston avulla toteutamme opetussuunnitelma-analyysin itsearviointin merkityksestä. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostavat sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys sekä arviointi ja arviointikäytänteet opetussuunnitelmassa. Opetussuunnitelma toimii pääasiallisena aineistona, joten tutkimuksemme kannalta oli loogista valita kyseiset käsitteet tutkimuksemme teoreettisiksi lähtökohdiksi.</p> <p>Itsearviointin on löydettävissä merkitys, ohjeet ja arviointikäytänteet opetussuunnitelman perusteista. Kyseisessä asiakirjassa itsearviointi liitetään osaksi monipuolista arviointia ja sen käyttämiseen kannustetaan osana arviointikononaisuutta. Itsearviointi nähdään toiminnan arviointina, jonka tarkoituksena on edistää oppimisprosessia ja ymmärrystä omista opinnoista. Näin ollen itsearviointi liittyy tiivinä osana myös oppimista edistävään arviointiin. Perusopetuksen perusteet eivät kuitenkaan anna konkreettista tietoa itsearviointin toteuttamiseen, ajankohtaan tai määrään, joten itsearviointin toteutus peruskoulussa jää loppukädessä opettajan ammattitaidon varaan.</p>			
Asiasanat/Keywords itsearviointi, opetussuunnitelma, oppimiskäsitys, reflektointi, sosio-konstruktivismi, sisällönanalyysi			

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma	4
3	Metodologiset lähtökohdat	6
3.1	Laadullinen tutkimus	6
3.2	Laadullinen sisällönanalyysi	6
4	Tutkimuksen ydinkäsitteet	8
4.1	Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet	8
4.2	Oppimiskäsitys.....	8
4.3	Itsearviointi	9
4.4	Reflektointi	11
5	Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	13
5.1	Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys.....	13
5.2	Arviointi ja arviointikäytänteitä opetussuunnitelmassa	14
6	Tulokset	17
6.1	Opetussuunnitelma-analyysi	17
6.1.1	<i>Teemat</i>	19
6.1.2	<i>Yhteenveto</i>	25
7	Pohdinta	27
	Lähteet	32

1 Johdanto

Tutkimme itsearvioinnin merkitystä ja siihen liittyviä ohjeita sekä arviointikäytänteitä Suomen valtakunnallisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014. Tavoitteenamme on selvittää, minkälaisia kasvatuksen keinoja opettajille tarjotaan itsearvioinnin toteuttamiseen. Toteutamme tutkielman kvalitatiivisen sisällönanalyysin keinoin. Tutkimme valmiita dokumentteja ja analysoimme niiden sisältöä itsearvioinnin näkökulmasta. Suurimpana aineistolähteenä tutkielmassamme käytämme Opetushallituksen laatimaa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden oppimisen arviointi -osiota, tarkemmin tarkasteltuna kyseisen osion alakohtia: itsearvioinnin edellytysten kehittäminen sekä laajalaisen osaamisen tavoitteet -osioita. Puhuessamme perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista, viittaamme aina vuonna 2014 valmistuneeseen asiakirjaan. Käytämme kyseisestä asiakirjasta lähdeviittauksissa OPS -lyhennettä. Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys, arviointi sekä arviointikäytänteet opetussuunnitelmassa toimivat tutkielmamme teoreettisena viitekehyksenä. Sisällönanalyysiä tehdessä itsearviointikäytänteitä on analysoitu apukysymysten avulla: mitä ja miten aineistoissa ohjataan itsearviointiin.

Syksyllä 2016 kaikissa Suomen peruskouluissa on otettu käyttöön uudet opetussuunnitelman perusteet. Suomen perusopetuksen opetussuunnitelmasta löytyy erilaisia tutkimuksia joiden tutkimuskysymykset vaihtelevat laajalti. Myös itsearvioinnista arvioinnin muotona koulutuksessa löytyy aineistoa eri vuosikymmeniltä. Motivaationa tutkimuksessamme toimivat aikaisemmat tutkimukset, jotka ovat osoittaneet itsearvioinnin toteuttamisen parantaneen oppilaiden koulumenestystä. Tutkimukset tukevat myös ajatustamme siitä, että itsearviointia ei tulisi koskaan ajatella raskaana ja työläänä, vaan pikemminkin olennaisena ja kiinteänä osana hyvää opetusta ja tarkoituksenmukaista oppimista. Itsearvioinnilla ei kuuluisi olla alkua tai loppua, vaan sen tulisi olla jatkuvaa sekä koko ajan kehittyvää. (MacBeath 2000, 94.) Itsearviointikäytänteiden merkityksestä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista ei kuitenkaan löydy tutkimuksia. Sanna Vikman on tehnyt pro gradu -tutkielmansa Oulun Yliopistoon aiheena Arviointikäytänteet ja -kulttuuri perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuosina 2004 ja 2014. Kyseinen tutkimus ei kuitenkaan tutki nimenomaan itsearvioinnin arviointikäytänteitä ja merkitystä, vaan tutkielman pääpaino on kokonaisarvioinnissa ja sen muutoksien vertailussa.

Perinteisiä arviointitapoja on nykyaikana ryhdytty kyseenalaistamaan. Tämä on tuonut muutosta oppimiskäsityksiin. Perinteiset arviointitavat eivät enää riitä saavuttamaan haluttuja oppimistuloksia, eikä niiden avulla saavuteta monimuotoista oppimista halutulla tavalla. Tästä johtuen on esiintynyt suurta tarvetta erilaisten arviointitapojen etsimiselle. (Atjonen 2016.) Itsearviointi on yksi arvioinnin muodoista, jonka koetaan olevan nykyään tärkeä osa arviointia.

Valitsimme kyseisen aiheen kandidaattitutkielman aiheeksi, koska aihe on meille lähellä sydäntä sekä koemme sen olevan tärkeä osa opettajan keskeisiä kasvatuksen keinoja. Itsearviointi on itse asiassa yksi tärkeimmistä kasvatuksen keinoista, koska oppilaiden menestyminen toimii myös ikään kuin mittapuuna opettajille heidän omasta työnjäljestään (MacBeath 2000, 94). Emme kuitenkaan koe saavamme tarvittavia työvälineitä itsearvioinnin opettamiseen ja toteuttamiseen koulutuksemme kautta, joten tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä omaa tietouttamme aiheesta. Halusimme nostaa itsearvioinnin tutkimuskohteeksi nimenomaan osana uusimman opetussuunnitelman sisältöä, koska opetussuunnitelman uusiutuminen ja sen myötä uudenlaisen pedagogiikan omaksuminen on hyvin ajankohtainen aihe suomalaisille opettajille. Yhden ajatusmallin mukaan opettajien ja opettamisen koetaan olevan koulumaailman keskipisteenä, mutta nykyisen suuntauksen mukaan oppilaan ja oppimaan oppimisen tulisi olla se kaiken ydin peruskouluopetuksessa (Mattila & Silander 2015, 5). Uusi suuntaus onkin sidottuna vahvasti opettajan ajattelutaitoihin. Itsearvioinnin toteuttamisen ja opetussuunnitelman perusteiden ymmärtämisen kannalta koemme tutkimusaiheen olevan erityisen tärkeässä roolissa niin oppilaiden kuin myös opettajan näkökulmasta.

Lisäksi mielestämme itsearvioinnin ja reflektoinnin taitoja on tärkeää oppia jo nuoresta pitäen, koska nämä taidot ovat sovellettavissa elämän jokaisella osa-alueella sekä ne auttavat jokapäiväisessä elämässä selviytymistä. Nykyisin puhutaan paljon lasten lisääntyneestä levottomuudesta sekä heille parhaista tavoista keskittyä ja oppia. Mielestämme tällaisessa ongelmassa on lähtökohtaisesti kyse itsensä ymmärtämisen puutteesta. Oletuksemme perustuu muiden tutkijoiden kirjoituksiin siitä, että koulutuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä tämän päivän maailmassa olisikin saattaa oppilaat ensisijaisesti itseymmärrykseen. (Mordechai 2008, 322.) Toiveenamme on, että itsearvioinnin kautta kyettäisiin kehittää itseymmärrystä ja tätä kautta parantamaan luokkien työrauhaa.

Olisi ideaalista, että jokainen ihminen oppisi tunnistamaan, mitkä asiat ovat itselleen parhaiksi. Jokainen meistä on erilainen yksilö. Olemme myös erilaisia oppijoita. On tärkeää, että opimme tunnistamaan oman oppimisprosessimme sekä käyttämään oppimaamme hyödyksi. Itsearviointin toteutusta ei nähdä itsestään selvänä prosessina. Oppilaiden saadessa tukea itsearviointin toteuttamiseen, on heidän itsearviointinsa huomattu olevan todenmukainen. On myös todettu, että oppilaat kykenevät arvioimaan omaa suoritustaan oikein saadessaan tukea itsearviointin toteuttamiseen. (Atjonen 2007, 83.) On siis tärkeää, että taitoja laadukkaan itsearviointin tekemiseen opetetaan peruskoulun alaluokilta lähtien. On myös huomion arvoista painottaa, että opettajankoulutuksessa koulutetaan opiskelijoita opettamaan laadukkaan itsearviointin toteuttamista, jotta tämä taito siirtyisi myös heidän oppilailleen. Toiveenamme onkin, että kaikki pystyisivät käyttämään itsearviointia tiiviinä osana arviointia, opetustaan sekä arkielämää.

2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelma

Tutkimuksessa omat mielenkiinnonkohteemme, itsearviointi ja perusopetuksen opetus suunnitelman perusteet pääsevät tarkastelun alle. Tutkimuksen tavoite sekä tutkimusongelma nitoutuvat yhteen tutkimuskysymystemme kanssa. Tavoitteenamme on saada tutkimuksen avulla kokonaisvaltainen kuva perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista sekä siinä esiintyvistä itsearvioinnista osana arviointikäytänteitä.

Itsearvioinnin merkityksen löytäminen perusopetuksen perusteista on ensimmäinen tutkimustavoitteenamme. Haluamme selvittää, mikä itsearvioinnin merkitys on sekä kuinka paljon itsearviointi saa merkitystä ja tilaa osana arviointikokonaisuutta. Kyseinen tieto ei tule selkeästi eikä yksiselitteisesti esille kyseisessä asiakirjassa. Toisena tutkimustavoitteenamme haluamme selvittää, minkälaista ohjeistusta perusopetuksen opetussuunnitelma tarjoaa itsearvioinnin toteuttamiseen sekä minkälaisia itsearvioinnin taitoja opetussuunnitelman kautta halutaan saavuttaa. Tavoitteenamme on myös tutkia opetussuunnitelman arviointikäytänteitä, koska haluamme selvittää mitä arviointikäytänteisiin sisältyy ja mikä itsearvioinnin rooli on osana tätä.

Oman tietämyksen kasvattaminen itsearvioinnista osana perusopetuksen arviointikäytänteitä sekä kokonaiskäsitelmän kasaaminen opetussuunnitelman perusteista toimivat myös tavoitteina tutkimuksellemme, koska haluamme saada kokoon mahdollisimman tiiviin informaatiopakettin, jota voimme käyttää hyödyksi tulevaisuuden työelämässä. Lisäksi haluamme selkeyttää itsearvioinnin merkitystä osana opetussuunnitelman arviointia, joten tavoitteenamme on myös toteuttaa kandidaatintutkielma, josta on hyötyä myös muille opettajille työelämässä. Näiden lisäksi tutkimuksemme avulla on tarkoitus saada selville itsearviointiin liittyvät oppimiskäsitykset ja pohtia niiden suhdetta toisiinsa. Reflektoinnin merkitys itsearvioinnin toteuttamisessa on suuri. Tämän takia haluamme lisäksi pohtia reflektoinnin merkitystä osana opetussuunnitelmassa esiintyvää itsearviointia.

Tutkimusongelmamme ovat tiiviisti yhteydessä tutkimuksen tavoitteiden kanssa. Itsearvioinnin merkityksen selvittäminen sekä se, millä tavalla itsearvioinnin tavoitteina opetussuunnitelmassa kuvataan, toimivat tutkimusongelminamme. Ohjeet ja arviointikäytänteet itsearvioinnin toteuttamiseen ovat myös selvityksen alla. Viimeisenä tutkimusongelmana toimii oppimiskäsityksen termi. Haluamme selvittää, minkälainen oppimiskäsitys on kyöksissä itsearvioinnin toteuttamisen kanssa.

Tutkimuksemme kaksi tutkimuskysymystä ovat:

- Mitä itsearviointi on ja miten sitä kuvataan perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa?
- Millaiselle oppimiskäsitykselle itsearviointi perustuu?

3 Metodologiset lähtökohdat

3.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksemme ensimmäisenä metodologisena lähtökohtana toimii laadullinen tutkimus. Toteutamme laadullisen tutkimuksen, koska haluamme perehtyä kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiin sekä tutkia itsearviointia laadullisesta näkökulmasta. Kyseisen näkökulman avulla tavoitteenamme on pystyä syventymään itsearvioinnin merkitykseen sekä pohtimaan sen arvoja ja ohjeita opetussuunnitelmassa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ilmiötä tarkastellaan numeroiden ja tilastojen avulla (Lichtman 2013, 4). Emme koe näiden tuovan lisäarvoa tutkimuksen tavoitteille, joten emme sisällytä tutkimukseemme määrällisen tutkimuksen ominaispiirteitä.

Laadullisen tutkimuksen määritelmä ei ole yksiselitteinen. Tämä johtuu siitä, että laadullinen tutkimus sisältää erilaisia tutkimusmetodeja, joita ei voida sisältää yhden määritelmän alle. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajarvi viittaavat Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi -teoksessaan jopa ilmiöön, missä laadullisen tutkimuksen eri teokset eivät ole samaa mieltä laadullisen tutkimuksen sisällöstä (2013, 91). Yleisesti ajateltuna kvalitatiivisen tutkimuksen kuitenkin ajatellaan olevan perusteellista tutkimusta ihmisen käyttäytymisestä ja yhteiskunnallisista ilmiöistä (Lichtman 2013, 3, 4).

3.2 Laadullinen sisällönanalyysi

Toisena metodologisena lähtökohtana käytämme laadullista sisällönanalyysiä. Toteutamme sisällönanalyysin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden oppimisen arviointi -osiosta, josta tarkastelemme itsearviointia käsitteenä. Tarkoituksenamme on selvittää, mikä on itsearvioinnin merkitys, ohjeet sekä arviointikäytänteet kyseisessä Opetushallituksen laatimassa asiakirjassa.

Valitsimme sisällönanalyysin tutkimusmetodologiaksi, koska kyseisen metodologian kautta pääsemme hyvin pureutumaan ja analysoimaan aineistoamme. Pystymme analyysin metodin avulla ensin rajaamaan aiheen sekä tämän jälkeen hajottamaan aineiston osiin, niin, että voimme lopuksi tulkita ja analysoida haluamaamme tietoa tarkasti sekä koota tiedon uudelleen tulkinnan mukaisiin teemoihin. Valitsimme kyseisen metodin myös haastaak-

semme itseämme oppimaan uutta. Tavoitteenamme onkin oppia kuinka analysoida opetus-suunnitelmaa sisällönanalyysin keinoin. Koemme, että tämän kautta pystymme käsittelemään ja ymmärtämään opettajan yhtä tärkeintä työkalua, opetussuunnitelman perusteita, paremmin.

Lähestymme tutkimuskohdettamme aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysimenetelmässä tarkoituksena on luoda aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analysoitavia asioita ei valita etukäteen aineistosta, vaan ne muotoutuvat analyysiprosessin aikana. Lisäksi aineistoa on analysoitava erillisenä osana aikaisemmista tiedoista ja teorioista, jotta ne eivät vaikuttaisi lopputulokseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95.) Konkreettisenä apuvälineenä käytämme Timo Laineen runkoa laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisen kuvauksesta (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91–92).

Sisällönanalyysi on loogista tulkintaa ja tekstianalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 104, 108). Sen tarkoituksena on tulkita tutkittavasta aineistosta kaikki aiheeseen liittyvä informaatio. Aiheen tulee olla tarkkaan rajattu ja tarvittavan kapea tutkimuksen onnistumiseksi. Tutkijoiden kiinnostuksen kohteet, tutkimusongelmat sekä tarkoitus tulevat olla myös samassa linjassa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92.) Laadullisen sisällönanalyysin avulla aineistoa pystytään analysoimaan systemaattisesti ja objektiivisesti. Ensimmäiseksi aineisto hajotetaan osiksi. Tämän jälkeen se jaetaan eri käsitteiden alle ja lopuksi kootaan loogiseksi lopputulosten kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108.) Sisällönanalyysin johtopäätösten teko jää tutkijan omien tulkintojen vastuulle. Nämä tulkinnat tehdään analyysin lopputulosten pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103.)

Olemme rajanneet aiheemme tarkkaan ja rajaukset on mietitty sopivan kokoiseksi kandidattutkielmaamme. Tutkimuksessamme otamme huomioon kaiken itsearviointiin liittyvän informaation. Lisäksi kiinnostuksen kohteet ovat yhteisessä linjassa tutkimusongelmiemme kanssa. Lopputuloksena tarkoituksenamme on saada tiivistetty ja yleinen kuva itsearvioinnista opetussuunnitelmassa.

4 Tutkimuksen ydinkäsitteet

Seuraavaksi käsittelemme tutkimuksemme ydinkäsitteitä, jotka ovat Suomen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, oppimiskäsitys, itsearviointi ja reflektointi. Näillä käsitteillä on myös kiinteä yhteys toisiinsa. Tavoitteenamme on näiden neljän ydinkäsitteen kautta rajata aihealuettamme kandidaatin tutkielmalle sopivaksi. Lisäksi kyseisten käsitteiden tarkoituksena on myös tukea tutkimuksemme tuloksia. Haluamme, että käsitteet ovat selkeästi avattuja, jotta tutkimuksesta ja tuloksista lukija saisi mahdollisimman hyvän ymmärryksen ja kokonaiskäsitteilyksen.

4.1 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Suomen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet laatii Opetushallitus. Asiakirjan laatii suuri tekijäryhmä tutkijoita, opettajia sekä muita asiantuntijoita yhdessä Opetushallituksen kanssa. Valtioneuvosto asettaa pohjan opetussuunnitelman perusteiden laatimiselle. Perusteiden tavoitteena on antaa tukea ja ohjausta opetuksen järjestämiseen. Lisäksi perusteiden pyrkimyksenä on yhtenäistää perusopetusta valtakunnallisesti. Paikallinen opetussuunnitelma rakennetaan Opetushallituksen antaman valtakunnallisen määräyksen pohjalta ja sen tulee pohjautua perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Paikallisen opetussuunnitelman ajatellaan olevan työkalu, jonka tarkoituksena on kertoa koulujen toiminnasta sekä heidän tekemästä työstään. (OPS 2014, 9.)

Maailma meidän ympärillämme muuttuu, joten myös järjestelmän on uudistuttava. Opetussuunnitelma on suunniteltu vastaamaan aina nykyisen ajan yhteiskunnan tarpeisiin ja muutoksiin. Lisäksi sen pyrkimyksenä on myös keskittyä rakentamaan pitkäjänteisesti kestävää tulevaisuutta. (OPS 2014, 9.) Nykyinen perusopetuksen opetussuunnitelma on virallisesti valmistunut vuonna 2014 ja se on otettu käyttöön syksyllä 2016. Perusteet on otettu käyttöön valtakunnallisesti kaikissa Suomen peruskouluissa samaan aikaan.

4.2 Oppimiskäsitys

Suomen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamisen laatimisessa oppimiskäsitysten syventäminen on katsottu yhdeksi tärkeimmistä tavoitteista (Opetushallitus 2012). Oppimiskäsitys on nimenomaan yksilön, opettajan tai opiskelijan omaa henkilöko-

taista käsitystä siitä, mitä oppiminen on (Lindblom-Ylänne ym. 2007, 82). Oppimiskäsityksessä otetaan huomioon aikaisemmat kokemukset ja tiedot. Lisäksi huomioon otetaan työskentely- ja toimintatavat sekä motivaatio. Nämä vaikuttavat siihen kuinka yksilö vastaanottaa ja tulkitsee uutta tietoa. (Lämsä 2010.) Käytännössä oppimiskäsityksellä peruskoulussa tarkoitetaan sitä oppimisprosessin vaihetta, jolloin oppilaan aivot alkavat omaksumaa uutta tietoa. Tässä prosessissa oppilaan aikaisemmat tottumukset, asenteet sekä arvot liitetään oppimiseen. (Patrikainen 1997, 72.) Oppimiskäsitystä muovaavat yhteiskunnalliset perinteet ja normit sekä odotukset siitä, mitä yhteiskunta opetukselle ja koulutukselle asettaa (Patrikainen 1998, 73).

Tutkimuksemme kannalta tärkein oppimiskäsitys on sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys, sillä kyseisessä mallissa oppimisen kannalta tärkeäksi painottuvat sosiaaliset, vuorovaikutukselliset ja yhteiskunnalliset prosessit (Tynjälä 1999, 39). Tämä näyttäytyy opetussuunnitelman oppimiskäsitys -osiossa seuraavanlaisesti:

“Opetussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppilas on aktiivinen toimija. Hän oppii asettamaan tavoitteita ja ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Oppiminen on erottamaton osa yksilön ihmisenä kasvua ja yhteisön hyvän elämän rakentamista.” (OPS 2014, 15.)

Käytämme sosio-konstruktivistista oppimiskäsitystä myös tutkimuksemme teoreettisena viitekehyksenä. Tämän tarkoituksena on auttaa rajaamaan aihetta sekä sen avulla tuoda tukea teoreettiselle tarkastelulle. Käsittelemme sosio-konstruktivistista oppimiskäsitystä omassa luvussaan tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia -osiossa.

4.3 Itsearviointi

Atjosen teoksessa Hyvä, paha arviointi (2007, 81) yksi itsearvioinnin määritelmä nähdään oman suorituskyvyn arvioimisena. Koppisen M-L. Korpisen E. ja Pollarin J. (1994, 79) Arviointi oppimisen tukena -teoksessa sen sijaan itsearvioinnin yksi määritelmä nähdään pyrkimyksenä oman toiminnan edistämiseen. Itsearviointi on monimuotoista oman oppimisen arviointia, joten sitä ei voida määritellä yhdellä lauseella. Se ei ole kuitenkaan pelkästään oppimisen arviointia, vaan se on samalla myös tutkimusretki omaan itseensä. Itsearvioinnin tekeminen on kriittistä tarkastelua ja oman toiminnan analysointia. Itsearvi-

oinnin kautta on kuitenkin mahdollista kehittää myös rehellisyyttä ja armollisuutta itseään kohtaan. Kaikessa ei tarvitse olla hyvä, mutta samaan aikaan kaikessa on mahdollista myös kehittyä. Itsearviointin tekemisen hallinta kasvattaa täten myös itsetuntoa ja minäkäsitystä. Omilla tunteilla ja asenteilla on vahva vaikutus siihen mitä opimme. Tunteet ovat mukana myös arviointitilanteissa koulussa. Oppimistilanteissa on tärkeää tunnistaa oppilaiden tunteet sekä auttaa heitä tunnistamaan niitä itsessään, koska tunteet ovat läsnä myös minäkäsityksen kehityksessä. (Ihme 2009, 25.) Hyvän itsetuntemuksen kautta pystymme toimimaan myös rehellisemmin ja avoimemmin yhteiskunnassa. Atjosen kirjassa Hyvä, paha arviointi kiteytetään hyvin itsearviointin sisältö ja sen suhde reflektointiin.

”Itsearvioinnissa muodostetaan itselle oppimistavoitteita, hankitaan ja muokataan tietoa tavoitteiden saavuttamiseksi sekä toimitaan, kehitetään ja arvioidaan omia ratkaisuja ja toiminnan seurauksia. Itsearviointiin liittyy siten kiinteästi reflektiivisyys, jolla tarkoitetaan valmiuksia ymmärtää ja pohdiskella omaa toimintaa eri näkökannoilta sekä ohjata ja muuttaa sitä.” (Atjonen 2007, 81- 82.)

Opetussuunnitelmassa ohjataan arvioimaan työskentelyä, oppimista ja käyttäytymistä (OPS 2014, 49). Itsearviointin tarkoituksena on, että oppilas arvioi itsestään näitä samoja ominaisuuksia. On tärkeää muistaa, että tarkoituksena ei ole arvostella itseään, vaan omaa oppimistaan, sen prosesseja, keinoja ja tuloksia. (Koppinen, Korpinen & Pollari 1994, 84.) Oman työn arviointi ei ole välttämättä helppoa, vaan se kehittyy ohjauksen avulla. Ohjauksen avulla taataan aito hyöty oppimiseen. (Atjonen 2007, 82.) Näin ollen opettajalla rooli on merkittävä. Yhtenä opettajan tarkoituksena on auttaa parhaiden toimintatapojen löytämisessä. Positiivisella palautteella on myös iso rooli itsearviointitaitojen opettelussa. On tärkeää, että oppilaat saavat myönteistä palautetta oppimisprosessinsa aikana. Opettajan tulisi myös nähdä kaikissa oppilaissa jotain hyvää. Tätä ominaisuutta tulisi korostaa. Tunne oman elämän hallinnasta on tärkeää. Lapsen oppiessa arvioimaan omaa toimintaansa ja oppimaansa hän oppii samalla itsestään sekä kokee tunteen, ettei ole enää niin riippuvainen ulkoisesta palautteesta. (Ihme 2009, 96- 97.) Kun oppilas tuntee itsensä paremmin, pystyy hän myös luottamaan omaan arviointikykyynsä eikä aina etsi ulkopuolista palautetta suorituksestaan. Opetussuunnitelmassa itsearviointin yhteydessä mainitaan myös vertaisarviointi. Vertaisarviointi on yksi itsearviointin muoto, jolla on vaikuttavia tekijöitä kokonaisarviointiin. Tällöin arviointi toteutuu pareittain tai ryhmässä. Arvioinnin tällöin antaa ”vertainen”, esimerkiksi luokkatoveri. Emme tutki suoraan vertaisarviointin merkitystä opetus-

suunnitelmassa, mutta koemme sen liittyvän tiiviinä osana itsearviointiin, joten sisällytämme lisäksi tämän arvioinnin muodon osaksi tutkimustamme.

4.4 Reflektointi

Reflektointi on merkittävä osa itsearviointia (Atjonen 2007, 82). Alun perin se juontuu englanninkielisestä sanasta reflection, mikä tarkoittaa heijastamista, peilaamista. Reflektointi edellyttää yksilöltä omien ajatusten tiedostamista ja tulkintaa ja niiden ottamista tarkastelun kohteeksi (Rauste-von Wright 2002, 68). Kasvatuspsykologi John Deweyn mukaan (1933) reflektointia toteutettaessa tarkoituksena on siis ymmärtää jo edesmennyt kokemusta syvemmällä tasolla (Rodgers 2002, 4). Tällaisen ymmärtämisen tarkoituksena on pyrkiä löytämään uusia näkökulmia kokemuksesta ottaen huomioon sen, mitä hän jo tietää ja osaa entuudestaan (Pruuki 2008, 18).

Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys korostaa opiskelijan itseohjautuvuutta. Reflektointi ja itseohjautuvuus kulkevat käsi kädessä. Itseohjautuvuudella tarkoitetaan tässä vastuun ottamista omista opinnoista sekä sitä kautta tavoitteiden saavuttamisesta. On tutkittu, että oppilaan tunnistaessa omat vahvuudet ja heikkoudet, itsetuntemus paranee. Tämä puolestaan kehittää vastuunotto-kykyä. (Sivonen-Sankala 2010.) Tämä vaatii kuitenkin oppilaalta tiedostamisen taitoa. Kyseisen taidon avulla oppilas kykenee toimimaan itsenäisesti ja vastuullisesti. Toisin sanoen, näin opiskelijasta tulee oman oppimisen ohjaaja, reflektioija. (Kauppila 2007.)

Oppimaan oppimisen näkökulmasta katsottuna jo kuuluun asiaan tietoisesti palaaminen voi edes auttaa oppilasta ymmärtämään ja oivaltamaan käsitteillä olevan asian helpommin. Reflektoinnin taitoa ei kuitenkaan ole mahdollista oppia yksin, vaan se vaatii ohjausta ja opettelua (Atjonen 2007, 82). Reflektioiva opettaja kehittää jatkuvasti omaa toimintaansa sekä huomioi oppisisällöt ja luokkahuoneen. Näin hän voi kriittisesti lähestyä opittavassa olevaa asiaa ja luoda entistä merkityksellisemmän oppimiskokonaisuuden. Tällaisissa tilanteissa tulee ottaa huomioon opiskeltavan asian tarkoitus, todenmukaisuus sekä sovellettavuus (Parker 1997, 31). Itseohjautuvuuteen ja reflektointiin opettaessa opettajan rooli on hyvin ohjaajamainen.

Sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan reflektoinnin ja itseohjautuvuuden opettamisessa opettajan tehtävään kuuluu perinteinen suunnitteleminen sekä ohjaaminen.

Näiden lisäksi opettajan tulisi aktivoida oppilaat omaehtoiseen toimintaan niin, että heillä olisi mahdollisuus luoda omat oppimistavoitteet. Tämä puolestaan kasvattaisi heidän motivaatiotaan opiskelua kohtaan. (Kauppila 2007, 127.) Tällainen opettaminen vaatii sitä, että opettaja kykenee itse reflektoimaan toimintaansa sekä on innokas jatkuvasti kehittämään omia taitojaan kasvattajana (Pollard ym. 2005, 10, 433). Ohjaava opettaja onnistuu myös auttamaan opiskelijoita löytämään tavoitteiden sisäistämisen ja energian suuntaamisen mielihyvää tuottaviin opiskelumenetelmiin (Kauppila 2007, 128–129). Oppilaan oppimisen yhteydessä tapahtuvasta ajatteluprosessista ääneen kertominen auttaa myös opettajaa ymmärtämään, kuinka oppilas on ymmärtänyt tehtävän tarkoituksen. Tämä auttaa opettajaa kohdistamaan opetustaan ja tulevia tuntejaan oppisisällöiden tavoitteiden täyttämiseen. (Annevirta 2016.)

5 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys, arviointi ja arviointikäytänteet opetussuunnitelmassa toimivat tutkimuksemme teoreettisina lähtökohdina. Teoreettiset lähtökohdat sekä viitekehys toimivat tutkimuksessa samaa tarkoittavana sisältönä. Käytämme tutkimuksessa sosio-konstruktivistista oppimiskäsitystä tukemaan tutkimuksen tuloksia sekä rajaamaan tutkimusaluetta. Kyseinen oppimiskäsitys toimii myös opetussuunnitelman perustana. Toisena teoreettisena lähtökohdiana tutkimukselle toimii arviointi ja arviointikäytänteet opetussuunnitelmassa. Itsearviointi nähdään sisältyvän osaksi kokonaisarviointia opetussuunnitelman perusteissa, joten koemme tärkeäksi avata arviointia sekä arviointikäytänteitä laajemmin sekä tämän kautta saamaan lisää tukea ja rajoja tutkimuksellemme.

5.1 Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys

Oppimiskäsityksenä sosio-konstruktivismi seuraa opetussuunnitelman perusteita. Sen mukaan oppiminen tulee rakentaa todellisen reaalielämän tilanteita ja vuorovaikutussuhteita vastaavaksi. Samalla myös itsearvioinnin taidot korostuvat. Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys sitoo myös ydinkäsitteemme (perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, oppimiskäsitys, itsearviointi ja reflektointi) toisiinsa. Kyseiset käsitteet ovat suorassa yhteydessä sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusajatukseen.

Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys pohjautuu konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusajatuksena on, että oppimisen lähtökohdina ovat aktiivinen toiminta, rakentaminen ja luominen (Puolimatka 2002, 32–33). Konstruktivismia pidetään maailmanlaajuisesti vallitsevana oppimiskäsityksenä ja se on selkeästi nähtävissä uusimman opetussuunnitelman rakenteessa. Opetussuunnitelmassa konstruktivismiin piirteet erottuvat erityisesti kannustuksena yhteistoiminnallisuuteen, oppiaineiden integroimisena sekä projektimaisuutena.

Valitsimme sosio-konstruktivistisen näkökulman tutkimuksemme viitekehyyseksi, koska sen teoria rajaa konstruktivistista oppimiskäsitystä vielä tarkemmin suuntaukseen, jonka mukaan ajatellaan, että tieto syntyy ensisijaisesti sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Tynjälä ym. 2006, 28–29). Teorian taustalla on erityisesti nähtävissä venäläisen psykologin Vygotskyn (1896–1935) oppimisteorian käsite lähikehityksen vyöhykkeestä (Zone of Proximal Development). Lähikehityksen vyöhykkeellä tarkoitetaan oppimisen kehityksen ra-

jaa, jolla oppilas ei kykene toimimaan tehtävästä itsenäisesti, mutta selviää tehtävästä sosiaalisen ohjauksen ja opettajan avulla (Rauste-von Wright ym. 2003, 160). Sosiaaliseen konstruktivismiin kuuluu vahvasti myös tilannekohtainen kognitio (situated cognition), jonka mukaan oppiminen tulee rakentaa todellisen reaalielämän tilanteita ja vuorovaikutussuhteita vastaavaksi. Kyseisen teoriaan perustuu ajatus siitä, että oppiminen on tehokkainta silloin, kun opittua asiaa on tarkoitus hyödyntää ja käyttää todellisessa elämässä. (Pruuki 2008, 20.)

Opetussuunnitelmassa sosio-konstruktivismi näyttäytyy muun muassa tilanteessa, jossa oppilaita kannustetaan yhä enemmän vertaisarvioinnin avulla avaamaan toisille oppilaille omia oivalluksiaan oman oppimisen ja kehittymisen suhteen (OPS 2014, 47). Itsearviointi puolestaan näyttää huomattavasti etenkin rakentavan palautteen antamisen ja saamisen taidoissa. Tämä edellyttää oppilaalta tietoisuutta omasta toiminnastaan sekä muiden oppilaiden huomioon ottamista yhdessä työskennellessä. Lisäksi sosio-konstruktivismin painotus sosiaalisesta vuorovaikutuksesta on nähtävissä lisääntyneenä oppiaineiden integrointina, esimerkiksi draaman liittämisenä toisiin oppiaineisiin. Käytännössä tämä lisää interaktiivisuutta luokkahuoneessa, jota sosio-konstruktivistinen oppimisteoria tukee.

5.2 Arviointi ja arviointikäytänteitä opetussuunnitelmassa

Tässä kappaleessa tarkastelemme mitä arviointi on, ja miten arviointikäytänteet nähdään maailmalla sekä tutkimuksemme kohteena olevassa opetushallituksen laatimassa opetussuunnitelman perusteissa. Opetushallitus on määrittänyt arviointikäytänteitä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, joiden mukaan peruskoulun opettajat suorittavat arviointia. Määritykset on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin oppimisen arviointi -osioon. (OPS 2014, 47–61.) Lisäksi arviointikäytänteitä on määritelty vuosiluokkien ainekohtaisissa osioissa (vuosiluokat 1-2, 102–150 ja vuosiluokat 3-6, 158–277). Kappaleen lopussa kuvailemme myös, kuinka sosio-konstruktivistinen viitekehys mukailee arviointia perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Oppimisen arviointi on aikaisemmin jaettu kolmeen osaan, jolla jokaisella on oma motiivinsa oppimisprosessissa. Vuoden 2014 opetussuunnitelman perusteissa arviointi on jaettu opintojen aikaiseen arviointiin sekä päättöarviointiin. Molemmilla, opintojen aikaisella sekä päättöarvioinnilla, on oma tehtävänsä oppilaan arvioinnin ja oppimisen edistämässä. Näiden käsitteiden tulee seurata opetushallituksen laatiman arvioinnin yleisiä periaatteita.

(OPS 2014, 48.) Opintojen aikana tapahtuvan arvioinnin tavoitteena on ohjata oppilaiden opiskelua ja kannustaa heitä siihen. Itsearvioinnin ja reflektoinnin harjoittaminen sisältyy vahvasti nimenomaan tässä vaiheessa tapahtuvaan arviointiin. Sen päämääränä on tukea oppilasta ja muodostaa realistinen kuva omasta oppimisestaan ja sen kehittymisestä, antaen samalla oppilaalle realistisen käsityksen itsestään oppijana (Annevirta 2016).

Perinteisesti arviointi kouluissa näyttää joko motivaation lisäämisen välineenä tai keinona saada tietoa oppilaan tiedoista ja taidoista (Tynjälä 2002, 169). Vuorovaikutussuhteissa tapahtuva arviointi ja sen myötä itsearviointi näyttävät esimerkiksi oppilaiden kannustamisena vertaisarviointiin. Esimerkiksi rakentavan palautteen antaminen ja vastaanottaminen kuuluvat vertaisarvioinnin toteuttamiseen. Myös opettajan ja oppilaan välinen vuorovaikutus on arviointia annettaessa tärkeässä roolissa. Arviointia annettaessa ja vastaanottaessa sekä itsearviointia toteutettaessa se näyttää lisääntyneenä luonnollisena vuorovaikutuksena opettajan ja oppilaiden välillä.

Yli vuosikymmenten on tehty kansainvälisiä tutkimuksia siitä, kuinka toisten oppilaiden töitä näkemällä ja kuulemalla on selkeä vaikutus omaan oppimiseen (Ashman ym. 2003, 2). Tutkimuksien mukaan itsearvioinnin toteuttaminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa parin, ryhmän tai opettajan kanssa on todettu madaltavan oppilaiden kynnystä pyytää apua, jakaa ajatuksiaan, ja antaa apua toisille oppilaille (Ashman ym. 2003, 130). Kyseinen tutkimus osoitti myös, että itsearvioinnin käyttäminen opetuksen aikana oli vaikuttanut positiivisesti opettaja-oppilas suhteeseen siten, että oppilaat kokivat opettajan odotukset selkeämmiksi ja yhteistyö opettajan kanssa arvioinnin suhteen sujui paremmin. Lisäksi omien päämäärien asettaminen selkiintyi itselle paremmin avoimemman opettaja-suhteen sekä itsearvioinnin kautta. (Ashman ym. 2003, 130–131.)

Suomi ei ole ainoa maa, jossa opetussuunnitelma painottaa itsearvioinnin kautta tapahtuvaa minätietoisuuden, ympäristön havainnoimisen ja muiden huomioon ottamisen tärkeyttä. Vastaavanlainen arvioinnin monipuolisuus on esillä myös muun muassa Australiassa, minkä opetussuunnitelmasta voidaan löytää yhtäläisyyksiä etenkin itsearvioinnin osalta. Oppilaita pyritään ohjaamaan ja arvioimaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa mahdollisimman laajassa mittakaavassa (Australian Curriculum 2015). Suomen opetuskulttuuri poikkeaa monesta muusta maasta siten, että Suomessa ei ole käytössä niin kutsuttua tarkastaja - kulttuuria. Opettajan korkeatasoinen koulutus takaa luoton oppilaiden opettamiseen ja arvioinnin toteuttamiseen Suomen opetussuunnitelmaan nojautuen (Ministry of Education

and Culture 2014). Iso-Britanniassa puolestaan ulkoiset tarkastajat ovat suuressa roolissa opettajien arkea. Heidän työtään tarkastetaan niin näyttöihin perustuvilla arvioinneilla, kuin myös muilla ammattitaitoa arvioivilla menetelmillä (EURYDICE, 2014). Vaikuttaa siltä, että sosio-konstruktivistinen suuntaus Suomen opetussuunnitelmassa sopii hyvin suomalaiseen opetuskäytäntöön, sillä kyseisessä oppimiskäsityksessä painotus on luottamuksessa opettajien ammattitaitoon. Opettajia arvostetaan siis aktiivisina käytännön toteuttajina.

Sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys vallitsevana oppimiskäsityksenä tämän päivän koulumaailmassa tarkoittaa arvioinnin näkökulmasta sitä, että arviointi ja arviointipalautteen antaminen sekä sen saaminen on alettu näkemään enemmän merkityksellisenä oppimisprosesseissa (Ihme 2009, 17). Sosio-konstruktivismi tutkimuksen viitekehyksenä tukee nimenomaan ajatusta siitä, että opetussuunnitelmassa arvioinnin osuudessa opettajan ja oppilaan aktiiviset roolit korostuvat. Sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan katsotaan, että opettajan olisi tärkeää pyrkiä yhdistämään arvioinnin eri aspektit jo opintojen edetessä. Sosio-konstruktivismi tukee nimenomaan ajatusta arvioinnin integroimisena osaksi opetusta ja oppimista, sillä sen mukaan asioiden tarkasteleminen erilaisista näkökulmista ja niistä tietoiseksi tuleminen eli reflektointi on tärkeää kytkeä jo varsinaiseen oppimisprosessiin. (Tynjälä 2002, 169–171.)

6 Tulokset

6.1 Opetussuunnitelma-analyysi

Käsitlemme seuraavaksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden oppimisen arviointi -osion sisältöä sisällönanalyysin keinoin. Kiinnitämme huomion erityisesti osioihin, joissa tieto kohdistuu itsearviointiin. Tarkastelemme aineistoa apukysymysten avulla; mitä ja miten itsearviointi opetussuunnitelmassa näyttäytyy.

Kohdistamme analyysimme oppimisen arviointi -osioon, koska itsearviointi on osa arvioinnin kokonaisuutta ja näyttäytyy selkeästi kyseisessä osiossa opetussuunnitelman perusteissa. Itsearviointi tulee esiin opetussuunnitelmassa myös oppiainetasolla, mutta emme sisällytä tätä osiota tutkielmamme kohteeksi. Perustelemme valintaamme sillä, että haluamme saada tutkimuksemme kautta kasaan yleisen sekä kokonaiskuvan itsearviointista. Oppiainekohtainen analyysi voi kuitenkin tulla ajankohtaiseksi pro-gradu -tutkielmassa, jos halutaan tutkia esimerkiksi eroavatko itsearviointin käytänteet oppiaineiden kohdalla. Tästä lisää tutkimuksen pohdinta-osiossa.

Seuraavaksi kuvaamme tekemäämme analyysiprosessia Timo Laineen laadullisen tutkimuksen analyysirunkoa mukailemalla (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91). Ensimmäisen vaiheen muodostaa kiinnostavan aiheen valinta analyysitavasta. Aiheenamme on itsearviointi sekä aineistonaamme toimii perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Toisessa vaiheessa käymme läpi aineiston. Tässä vaiheessa erotamme sekä merkitsemme itsearviointiin sisältyvät asiakohdat aineistosta. Jätämme kaiken epärelevantin tiedon pois. Analyysin teko jatkuu keräämällä merkitsemämme asiat yhteen puhtaalle dokumentille. Relevantin informaation ollessa koottuna samaan paikkaan pystymme aloittamaan aineiston luokittelun ja teemoihin jaottelun. Tämän toteutamme värikoodien avulla selkeyttääksemme aineistoamme. Värikoodimenetelmässä poimimme ensimmäiseksi kaiken itsearviointiin liittyvän tiedon aineistostamme ja kokosimme sen uudelle, puhtaalle tiedostolle. Tämän jälkeen luimme poimimamme aineiston läpi useaan kertaan. Tämän kautta pystyimme hahmottamaan analyysiin valitsemamme viisi teemaa. Annoimme jokaiselle teemalle oman värin, jonka jälkeen kävimme tekstin läpi ja merkitsimme jokaiseen teemaan liittyvät aineiston kohdat sille varatulla värillä. Tässä vaiheessa käsityksemme teemojen sisällöstä oli hahmottunut. Ensin kirjoitimme jokaisen värikoodin alla olevan informaation ranskalaisin

viivoin uudelle tiedostolle, jonka jälkeen kokosimme niistä kokonaisia kappaleita. Lopuksi pohdimme vielä sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen merkitystä teemoissa, sekä lisäsimme konkreettisia lainauksia opetussuunnitelman perusteita selkeyttämään analyysia entisestään. (Liite 1.) Lopuksi kirjoitimme yhteenvedon saaduista tuloksista.

Seuraavaksi olemme luokitelleet itsearviointia tutkimuksen aiheen mukaan. Ensimmäiseksi käsittelemme, minkälaisen merkityksen ja tehtävän perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet antavat itsearvioinnille. Toiseksi avaamme yleisesti itsearvioinnin ohjeita sekä käsittelemme arviointikäytänteitä opetussuunnitelmassa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan perusopetuslaissa on määrätty, että arvioinnin tehtävä on auttaa oppilaita kehittymään itsearvioinnin tekemisessä (OPS 2014, 47). Monipuolisen arvioinnin merkitys korostuu opetussuunnitelmassa. Itsearviointi esiintyy osana arviointia, joten tulkintamme mukaan itsearviointi sisältyy myös monipuolisen arvioinnin käsitteeseen. Itsearvioinnin merkitys opetussuunnitelmassa on tukea monipuolista arviointia ja näin tukea oppilaiden kehitystä ja kasvua. On tärkeää huomioida, että itsearvioinnin merkitys ja tehtävä painottuvat oppilaan oppimiseen, työntekoon ja käyttäytymiseen, ei esimerkiksi temperamenttiin. (OPS 2014, 47.) Oppimista edistävä arviointi toimii pääosassa opetussuunnitelman arviointi-osiossa. Itsearviointi on myös oppimista edistävää arviointia, koska itsearvioinnin tarkoituksena on kehittää oppilaiden ymmärrystä omasta oppimisestaan ja tukea heitä ymmärtämään tehtävien tavoitteita. (OPS 2014, 47.) Oppilaiden käsitys itsestään muokkautuu peruskoulun aikana. Koululla on suuri rooli käsitysten rakentamisessa. Varsinkin opettajilta saadulla palautteella on merkitystä siinä, millaisiksi oppilaiden käsitys itsestään oppijana rakentuu. Itsearviointiin ohjaava toiminta tukee oppilaiden käsityksen kasvua niin oppijana kuin ihmisenä. (OPS 2014, 47.) Itsearvioinnin tekeminen kasvattaa käsitystä itsestään sekä opettaa arvioinnin merkitystä. Itsearvioinnin kautta on myös mahdollista tulla niin sanotusti paremmaksi itseksi sekä kasvaa oppijana. (Atjonen 2007, 82.)

Opettajalle annetaan perusopetuksen opetussuunnitelmassa ohjeita itsearvioinnin ohjaamiseen ja toteuttamiseen. Opettajan rooli on toimia suunnannäyttäjänä, ohjata oppilaita ja auttaa heitä kehittymään. Yhteisen työskentelyn taidon opetteleminen on myös merkityksellistä, koska tämän kautta oppilaat oppivat itsearvioinnin ja vertaisarvioinnin taitoja. (OPS 2014, 47.) Itsearvioinnin arviointikäytänteet ovat osa opetussuunnitelman arviointikulttuuria ja niitä toteutetaan opetussuunnitelman mukaan osana kokonaisarviointia. It-

searviointi on monipuolista arviointia, jonka toteutus aloitetaan opettajälähtöisesti. Opettamisen tavoitteena on, että oppilaat oppivat itsenäisiksi oman oppimisensa arvioijiksi.

6.1.1 Teemat

Analyysin tuloksena olemme muodostaneet itsearviointia käsittelevän osion opetussuunnitelmasta. Osiossa jaottelemme itsearvioinnin esiintyvyyttä opetussuunnitelmassa viiteen teemaan, jotka ovat 1. opetussuunnitelman yleiset ohjeet itsearviointiin, 2. monipuolinen arviointi, 3. opettajan asema, 4. oppilaan oma oppiminen ja 5. vertaisarviointi. Tutkimusprosessimme myötä voimme todeta, että kyseiset viisi teemaa nousevat selkeästi esille opetussuunnitelman perusteista sekä ovat esillä opetussuunnitelmassa toistuvasti. Teemat eivät ole kuitenkaan yksiselitteisiä. Ne rakentuvat kerroksina sulautuen ja tukeutuen toinen toisiinsa, joten teemojen kesken ilmenee myös päällekkäisyyksiä. Koemme kuitenkin, että eroavaisuuksia teemojen välillä löytyy niin paljon, että on järkevää jakaa tieto eri teemoihin.

1. Opetussuunnitelman yleiset ohjeet itsearviointiin

”Opintojen aikaisella arvioinnilla tarkoitetaan ennen päättöarviointia toteutettavaa arvioinnin ja palautteen antamisen kokonaisuutta. Opintojen aikainen arviointi on kaikilla vuosiluokilla pääosin oppimisen ohjaamista palautteen avulla. Sen keskeisenä tehtävänä on ohjata ja kannustaa opiskelua ja tukea oppimista sekä edistää itse- ja vertaisarvioinnin taitoja.” (OPS 2014, 50.)

Opetushallituksen laatiman opetussuunnitelman arviointi osuudessa painotetaan, että Suomen perusopetuslain mukaan arvioinnin tulee olla ohjaavaa ja kannustavaa sekä siinä tulee kehittää oppilaan taitoja itsearviointiin. Yleisessä arvioinnissa kuten myös itsearvioinnissa tulee aina ottaa huomioon, että arviointi ei kuitenkaan saa perustua oppilaan persoonaan, temperamenttiin tai muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Näiden sijaan arvioinnin tulee kohdistua oppilaan oppimiseen, työskentelyyn sekä käyttäytymiseen. Jotta arvioiminen olisi luotettavaa, tulee opettajan havainnoida ja dokumentoida näitä kolmea osa-aluetta monipuolisesti. (OPS, 2014.)

Opetussuunnitelman arvioinnin osuudessa itsearviointiin liittyen mainitaan, että opettajan tulee suunnitella ja toteuttaa opetus ja arviointikäytänteet sen mukaisesti, että oppilaalla

olisi useita erilaisia mahdollisuuksia osoittaa osaamistaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yleisten arviointikriteereiden lisäksi huomioon tulee aina ottaa myös oppilaan omat arviot sekä huoltajan näkemykset takaamaan parhaan mahdollisen oppimiskokemuksen oppilaalle. Opettajan tulee siis antaa oppilaille mahdollisuus myös itsearviointiin osana monipuolista arviointikokonaisuutta. (OPS, 2014.)

Kun arvioinnin antamisessa on kyse opinnoissa edistymisestä sekä osaamisen tasosta, tulee opettajan aina ottaa huomioon oppilaan aikaisempi osaaminen sekä oppimiselle asetetut tavoitteet. Nämä tavoitteet ovat suoraan yhteydessä oppilaan itsearviointikykyihin, sillä selkeästi asetettujen tavoitteiden avulla oppilaan itsearviointiprosessi helpottuu. Opetussuunnitelma painottaa, että oppilaan opintojen edistymistä tulee seurata huolellisesti koko perusopetuksen ajan, sillä opetuksen, ohjauksen ja tuen avulla voidaan varmistaa, että oppilaalla on mahdollista edetä opinnoissaan opetussuunnitelman mukaisesti. Oppimista edistävää palautetta annettaessa, opettajan tulee huomioida oppilaiden yksilöllisyys ja sen myötä erilaiset tavat oppia ja työskennellä. Opettajan antaman palautteen tulee olla luonteeltaan kuvailevaa, analyysoivaa ja interaktiivista. (OPS, 2014.)

Yksi perusopetuksen keskeisimmistä tavoitteista tulee olla oppilaiden työskentelytaitojen kehitys. Tämä luonnollisesti edellyttää työskentelytaitojen arviointia, joka on osana oppiaineissa tehtävää arviointia ja siten kunkin oppiaineen arvosanan muodostumista. Arviointi siis perustuu oppiaineiden ja monialaisten oppimiskokonaisuustavoitteiden sisältämiin työskentelyn tavoitteisiin. Tässä suuressa osassa on itsearviointi, sillä itsearviointi ja reflektointi voivat auttaa oppilasta tulemaan tietoiseksi omista työskentelytaidoistaan kussakin oppiaineessa, ja sitä kautta omien työskentelytaitojen varsinainen kehittäminen voi alkaa. (OPS, 2014.)

2. Monipuolinen arviointi

”Arvioinnissa käytetään monipuolisia menetelmiä. Opettaja kokoaa tietoa oppilaiden edistymisestä oppimisen eri osa-alueilla ja erilaisissa oppimistilanteissa. Tällöin on tärkeää ottaa huomioon oppilaiden erilaiset tavat oppia ja työskennellä sekä huolehtia siitä, ettei edistymisen ja osaamisen osoittamiselle ole esteitä.” (OPS 2014, 48.)

Opetushallituksen mukaan monipuolisen arvioinnin merkitys opetussuunnitelmassa on suuri. Monipuolisen arvioinnin avulla pyritään luomaan mahdollisimman kattavat ja yh-

denvertaiset arviointikäytännöt. Osaamisen tasoa on arvioitava monipuolisesti, jotta oppilaiden tiedot ja taidot tulevat ymmärretyksi parhaalla mahdollisella tavalla. Itsearviointi on osana monipuolisen arvioinnin toteuttamista ja opetussuunnitelmassa se on usein mainittu nimenomaan monipuolisen arvioinnin yhteydessä. Monipuolisen arvioinnin kohteena esiintyy oppilaiden oppiminen, heidän työskentelynsä sekä käyttäytymisensä. Näitä samoja arvioinnin kohteita voidaan käyttää itsearviointia toteuttaessa. (OPS, 2014.)

Monipuolisen palautteen moninaisuus korostuu, kun oppilaille annetaan palautetta heidän työskentelystään. Monipuolisen palautteen kautta oppilailla on mahdollisuus oppia tulkitsemaan omia työskentelytaitojaan ja myös kehittymään niissä. Itsearvioinnissa oppilas toimii palautteen antajana itselleen. Myös oman työn arvioinnissa sekä palautteen antamisessa pystyy kehittymään, kun palaute on kannustavaa ja monipuolista. (OPS, 2014.)

3. Opettajan rooli

”Opetuksessa kehitetään oppilaiden edellytyksiä itsearviointiin antamalla tilaa oppimisen ja opintojen edistymisen pohdintaan ja kehittämällä itsearviointitaitoja. Oppilaita ohjataan niin yksilöinä kuin ryhmänä havainnoimaan oppimistaan ja sen edistymistä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. Tarkoitus on, että opettajat auttavat oppilaita ymmärtämään tavoitteet ja etsimään niiden saavuttamiseksi parhaita toimintatapoja.” (OPS 2014, 49.)

Opettajalla rooli on vaihteleva itsearvioinnin toteuttamisessa. Rooli on kuitenkin suuri, koska oman itsensä arvioimisen opetteleminen ei välttämättä ole yksinkertaista. Oppilaat tarvitsevat opettajan tukea tämän toteuttamiseen. Opettajan työnkuva eroaa hieman ala- ja yläluokilla. Alaluokilla (1-2 luokka-asteet) opettajan suurimpana tehtävänä on auttaminen. Opettajan rooliin kuuluu auttaa oppilaita ymmärtämään oppimisen tavoitteet sekä löytämään onnistumisia ja vahvuuksia sekä väyliä onnistumiseen. Ylemmillä luokilla (3-6 luokka-asteet) oppilaita ohjataan entistä enemmän itseohjautuvuuteen. Vertaisarvioinnin ja palautteen antaminen korostuvat myös ylemmillä luokilla. (OPS, 2014.)

Oppilaita tulee ohjata pohtimaan sitä, kuinka erilaisissa oppimistilanteissa kannattaisi toimia eri tavoin. Opettajan antaman suullisen tai kirjallisen palautteen tulee olla ohjaavaa, jotta oppilaat voivat sen myötä arvioida omaa oppimisprosessinaikaista tekemistään sekä sen toiminnan tuloksia. Näin oppilas oppii pysähtymään oman oppimisensa äärelle ja ky-

kenee vähitellen huomaamaan, kuinka toimia taitavasti itseohjautuvana oppijana. (Annevirta, 2016.)

Ohjausta annetaan niin yksilöinä kuin myös ryhmässä. Tavoitteiden asettamisen ja niiden ymmärtämisen opettaminen kuuluu myös opettajan tehtäviin. Näiden kautta oppilaalla on mahdollisuus oppia myös omien opintojensa järjestämistä ja syitä opiskeluun. Vertaisarvioinnissa opettajan rooli näyttäytyy sen mahdollistajana. Tällöin opettajan tehtävä on havainnoida ja olla läsnä, mutta antaa myös tilaa oppilaille vertaisarvioinnin toteuttamiseen. Opettajana on tärkeää miettiä, miten oppilaiden itsearvioinnin toteutumista olisi mahdollista tukea ja miten heitä voisi auttaa ymmärtämään omaa oppimisprosessiaan. Opettajan tehtävänä on myös osoittaa oppilaille heidän edistymistään ja kehitystään. Kehittymisen esille tuomisessa tärkeään rooliin nousee positiivisen palautteen antaminen. Myönteinen palautteen anto lisää motivaatiota jatkaa oppimisprosessia ja kannustaa itsearvioinnin toteuttamiseen. Opettajan tehtäväksi opetussuunnitelmassa mainitaan myös oppilaiden edellytysten kehittäminen itsearviointiin. Ymmärrämme, että tällä tarkoitetaan sitä, että opettajan tulisi pyrkiä antamaan oppilaille mahdollisimman hyvä kasvualusta itsearvioinnin toteuttamiseen. Lisäksi oppilaiden oppimiselle, pohdinnalle ja kehittymiselle tulee antaa tilaa. Tämän kautta oppilaat pystyvät itsenäistymään ja saamaan kokemuksia itsenäisesti pärjäämisestä. Kun oppilas on oppinut laadukkaan itsearvioinnin työskentelytavat, opettajan rooli vähenee ja lopulta voi muuttua kokonaan sivustaseuraajan rooliin. (OPS 2014.)

Sosio-konstruktivismi vastaa opettajan toimintaan opetussuunnitelman mukaisesti tukemalla opettajan toimintaa siten, että opettajan tehtävänä on esitellä oppiainesisällöt ja tavoitteet sekä johdatella oppilaat aiheeseen. Lisäksi opettajan tulee sisällyttää opetukseen ja sen kehittämiseen sosiaalisia työmuotoja, jotka nousevat myös selkeästi esille pari-, ryhmä- sekä projektitöinä perusopetuksen opetussuunnitelmassa. (Kauppila 2007, 119.) Pari- ja ryhmätöitä sekä arviointeja toteutettaessa opettajan tulee kuitenkin ottaa huomioon myös sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaiset ”vaarat”. Joissain tapauksissa esimerkiksi sosiaaliset mallit voivat toimia myös tarkoitusta vastaan, ja vaarana on motivoitumisen estyminen. (Kauppila 2007, 138.) Opetussuunnitelmassa ei ole suoraa mainintaa kyseisistä vaaroista, mutta ne ovat luettavissa rivien välistä monipuolisen arviointikäytänteiden osuudessa (OPS 2014, 48).

4. Oppilaan oma oppiminen

”Tavoitteiden pohtiminen ja oman oppimisen edistymisen tarkastelu suhteessa tavoitteisiin on tärkeä osa myös oppilaan itsearviointitaitojen kehittämistä.” (OPS 2014, 48.)

Opetussuunnitelmassa oppilaan onnistumisiin ja vahvuuksiin huomion kiinnittäminen nähdään erityisen tärkeänä. Itsearvioinnin kriteerejä pohtiessa tämä vaatii oppilaalta sen, että hänen tulee tulla tietoiseksi omista oppimisprosesseistaan. Tämä edellyttää oppilaalta oman oppimisen ja edistymisen tarkkailua, eli toisin sanoen oman oppimisprosessin arvioimista sekä omien toimintojen kyseenalaistamista, reflektointia. (Annevirta, 2016.) Tällaisen oppimisen tarkoitus on ohjata oppilasta itseohjautuvuuteen, eli pisteeseen, jossa oppilas tiedostaa, kuinka hyvin hän on perillä omista taidoistaan ja siitä, kuinka toimia omaksi parhaakseen tulevaisuuttaan ajatellen (OPS, 2014).

Opetussuunnitelma mainitsee myös tärkeänä osana tavoitteiden pohtimisen sekä oman oppimisen edistymisen vaikuttavien tekijöiden pohtimisen taidot. Tällainen vaatii luonnollisesti oppilaalta myös suunnittelua ja pitkäjänteisyyttä oman oppimisprosessin tarkastelemiseen. Oppilaita kehoitetaan kehittämään itsearvioinnin taitoja myös vuorovaikutustaitojen ja oman itsensä ilmaisun kehittämisen näkökulmasta. Molemmat, itsenäisen ja ryhmässä työskentelyn taidot vaativat omien tunteiden tunnistamista ja niiden ilmaisemisen taitoja. Oppilaita kannustetaan myös iloitsemaan onnistumisen kokemuksesta. (OPS 2014.)

Oman oppimisen näkökulmasta sosio-konstruktivismi korostuu opetussuunnitelmassa muun muassa oman mielekkään oppimiskokonaisuuden luomisessa. Vastuunottaminen omasta oppimisesta, itsenäinen tiedonetsintä sekä ymmärtäminen esille nousevista asioista ovat tyypillisiä sosio-konstruktivistisen oppimiskäsityksen edellytyksiä omassa oppimisessä. (Kauppila 2007, 119.) Kyseisten taitojen kautta, oppilaille on mahdollista kehittyä ymmärrys siitä, että he eivät ole ainoastaan niin sanottuja tiedon kuluttajia vaan myös itsenäisiä tiedon tuottajia (Kauppila 2007, 120). Opetussuunnitelma tukee kaikkia näitä sosio-konstruktivismin osa-alueita kattavasti. Lisäksi se ottaa huomioon oman oppimisen tärkeyden vertaisarvioinnin avulla, mikä myös on ideaalia sosio-konstruktivismille (Harjanne 2010).

5. Vertaisarviointi

”Oppilaita ohjataan sekä itsenäisesti että ryhmänä tarkastelemaan edistymistään ja työnsä tuloksia suhteessa tavoitteisiin ja niihin onnistumisen kriteereihin, joista on yhdessä keskustellen sovittu työtä aloitettaessa.” (OPS 2014, 49.)

Opetussuunnitelmassa itsearviointiin osuus vertaisarvioinnin kautta tulee esille ennen kaikkea rakentavan palautteen myötä. Rakentavaa palautetta kannustetaan antamaan sekä vastaanottamaan yhdessä ryhmissä, kuin myös opettajien kanssa. Opetussuunnitelma kannustaa opettajia toteuttamaan vertaisarviointia luokkatovereiden kanssa, sillä ajatellaan, että palautteen saaminen luokkatoverilta ei aseta niin suuria paineita oppilaille verrattuna opettajan antamaan palautteeseen. Tämä kehittää myös oppilaiden keskeisiä arviointikeskusteluja sekä auttaa oppilaita havainnoimaan yhteistä työskentelyä ja työn jälkeä. Koulumaailmassa tulee opetussuunnitelman mukaan siis antaa oppilaille mahdollisuus vuorovaikutteeseen ja kannustavaan yhteisöön. Nimenomaan sosiaalisten kanssakäymisten kautta oppilas voi kokea tulevansa positiivisesti kuulluksi, nähdyksi ja arvostetuksi. Parhaimmillaan toiset oppilaat ja opiskeluympäristö voivat auttaa oppilasta rakentamaan ja vahvistamaan omaa identiteettiään. (OPS 2014.)

”Pelkät poikkileikkausarviointit eivät tunnu riittäviltä tai monimuotoista oppimista tarpeeksi tavoitavilta. Siksi erilaiset autenttisen ja työprosesseja tavoittavan arvioinnin keinot ovat tulleet välttämättömiksi.” (Atjonen 2016.)

Sosio-konstruktivisen oppimiskäsityksen mukaan yksi tapa edistää motivoitumista oppimisen edellytyksenä on käyttää tukena sosiaalisia malleja (Kauppila 2007, 138). Tämä korostuu opetussuunnitelmassa ennen kaikkea projektimaisuutena, mutta myös itsearviointiin näkökulmasta pari- ja ryhmäarviointina. On tutkittu, että sosiaalisten mallien käyttäminen oppimisprosessissa toimii silloin, jos oppilas haluaa toimia mallin mukaisesti ja kyseessä olevalla mallilla on tarpeeksi attraktiota eli vetovoimaa (Kauppila 2007, 138). Tämä näyttäytyy opetussuunnitelmassa muun muassa niin, että opettajan tulee antaa riittävästi mahdollisuuksia oppilaalle, esimerkiksi päättää miten tai kenen kanssa arvioita tekee. Näin attraktio voi syntyä ja oppimiskokemus sekä vertaisarviointi voi olla hyvinkin positiivinen.

6.1.2 Yhteenveto

Tuloksista voimme todeta, että itsearvioinnille on mahdollista löytää merkitys, ohjeita ja arviointikäytänteitä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Itsearviointi näyttäytyy osana kokonaisarviointia. Oppimisen arviointi -osiossa heti ensimmäisestä kappaleesta alkaen itsearvioinnin tärkeys nykyisessä opetussuunnitelmassa tulee esille.

“Perusopetuslain mukaan oppilaan arvioinnin tehtävänä on ohjata ja kannustaa opiskelua sekä kehittää oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti. Nämä tehtävät ovat perusopetuksen arviointikulttuurin kehittämisen lähtökohta. Painopiste on oppimista edistävässä arvioinnissa.” (OPS 2014, 47.)

Kyseisessä kappaleessa itsearviointi korostuu välittömästi ensimmäisestä lauseesta lähtien. Tämä voidaan tulkita niin, että itsearvioinnilla on oma tärkeä roolinsa osana monipuolista arviointia. Itsearviointi nähdään oman toiminnan arviointina, jonka tarkoituksena on edistää oppimisprosessia ja ymmärrystä omista opinnoista. Näin ollen itsearviointi liittyy tiiviinä osana myös oppimista edistävään arviointiin. Sen tarkoituksena on kannustaa ja auttaa oppimisessa sekä saavuttamaan mahdollisimman hyviä tavoitteita.

Oppimista edistävä arviointi on jatkuvaa eli formatiivista. Arviointia on tarkoitus toteuttaa päivittäin, koko lukuvuoden ajan, eikä esimerkiksi vain loppuarviointina lukukauden lopussa. Opettajalta tämä edellyttää vuorovaikutusta oppilaiden kanssa sekä oppimisprosessien tarkkaa havainnointia. Opettajan rooli onkin läsnä itsearvioinnin toteutuksessa koko peruskoulun ajan. Opettajan tehtävä on tukea ja auttaa itsearvioinnin toteuttamisessa sekä antaa kannustavaa palautetta oppilaille.

Positiivisen palautteen antaminen ja saaminen ovat tärkeä osa myös oppilaiden vertaisarvioinnissa. Tämän kautta kyetään tulemaan tietoisiksi omista ja muiden taidoista sekä antamaan rakentavaa palautetta toisten toiminnasta. Perusopetuksen opetussuunnitelmassa oppimisen arviointi ja itsearviointi keskittyvät, oppimiseen, työskentelytapoihin ja käytökseen, ei esimerkiksi oppilaiden temperamenttiin. Reflektointi on tiiviisti näkyvillä itsearvioinnin yhteydessä, sillä oppilaita kannustetaan itsearvioinnin avulla havainnoimaan ympäristöään ja oppimistaan sekä pohtimaan ja analysoimaan omaa oppimistaan ja siten tulemaan tietoisiksi oppimisprosesseistaan. Itsearvioinnin edellytysten kehittämistä löytyy oma osionsa opetussuunnitelman perusteista. Tämän lisäksi maininnat itsearvioinnista ovat

usein mainintoja sivulauseissa ja itsearviointi sisältyy osaksi suurempaa arvioinnin kokonaisuutta, kuten monipuolista arviointia. Vastauksia itsearvioinnin konkreettiseen toteuttamiseen määrällisesti tai ajallisesti ei ole kuitenkaan suoraan saatavilla, joten tulkinta itsearvioinnin näkyvyydestä ja merkityksestä opetussuunnitelmassa jää osaltaan tutkijoiden tulkinnan varaan.

7 Pohdinta

Tässä osiossa pohdimme tutkimusprosessiamme kokonaisuudessaan. Haluamme pohtia ja avata tutkimuksen aihealueita vielä enemmän ja erilaisista näkökulmista, siksi, että kyseiset aiheet eivät ole tulleet esille vielä tutkimuksemme aikana. Lisäksi pohdinnan aiheet tuovat lisätukea tutkimuskysymyksille, tavoitteille sekä ongelmille ja lopuksi kiteyttävät tutkimuksen kokonaisuudeksi.

Ensimmäiseksi avaamme tutkimuksen tuloksia sekä pohdimme tutkimuskysymyksiämme. Tämän jälkeen kerromme kattavasta oppimisprosessista, jonka olemme saavuttaneet tutkimuksen teon aikana. Kerromme myös keskustelemisen merkityksestä. Tällä on ollut suuri merkitys työtämme tehdessä. Pohdimme mitä hyötyä on ollut tutkimuksen tekemisestä parityönä ja korostamme keskustelun merkitystä ja sen tuomaa lisää tutkimuksellemme. Etiikan pohtiminen tutkimuksessa on tärkeää. Eettisiä kysymyksiä nousee aina esille, kun tutkitaan erilaisia ilmiöitä. Tästä syystä nostamme tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä esille ja pohdimme niiden merkitystä tutkimuksen kannalta.

Kandidaatintutkielmallemme on seuraamassa jatkoa pro-gradu - tutkielman muodossa. Pohdimme mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita sekä mieltä askarruttavia kysymyksiä, joista voisi kehittyä myöhemmin tutkimusaiheita. Pohdimme myös tutkimusaiheen ajankohtaisuutta opetuslalla. Itsearviointi on suhteellisen uusi arvioinnin muoto, joten se herättää keskustelua alan piireissä. Itsearvioinnin toteuttaminen voi olla haastavaa ja vaikeaa. Pohdimme lopuksi itsearviointiin liittyviä haasteita. Haasteista huolimatta itsearvioinnin toteuttaminen on tärkeä taito niin peruskoulussa kuin myös arkielämässä. Lisäksi tuomme vielä esille syitä miksi itsearvioinnin tekeminen on tärkeää sen haastavuudesta riippumatta.

Tutkimuksemme tutkimuskysymyksiin saadaan selkeät vastaukset. Opetussuunnitelman analyysi -osiossa löydämme vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme: Mitä itsearviointi on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa? Toinen tutkimuskysymyksemme avautuu tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat osiossa. Lisäksi avaamme oppimiskäsitystä tutkimuksen ydinkäsitteissä. Perusopetuksen opetussuunnitelma perustuu sosio-konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen. Opetussuunnitelma toimii pääasiallisena aineistonamme, joten tutkimuksemme kannalta oli loogista valita sosio-konstruktivistinen oppimiskäsitys myös osaksi omaa työtämme. Perehtyminen oppimiskäsityksiin on ollut

opettavaista ja koemme, että kertyneestä tiedosta tulee olemaan hyötyä myös tulevaisuuden työelämässä.

Opetussuunnitelmassa itsearviointia kannustetaan käyttämään osana monipuolista arviointia. Sille ei kuitenkaan anneta konkreettisia työvälineitä. Kaikki opetussuunnitelmasta löytyvä tieto itsearvioinnista on teoreettista ja ideaalista. Itsearvioinnille ei aseteta selkeää roolia arviointikäytännöissä, vaan se nähdään kuuluvan monipuoliseen arviointiin. Opetussuunnitelmassa ei ole suoraa mainintaa, kuinka itsearviointia voisi toteuttaa käytännössä ja vielä mahdollisimman monipuolisesti. Vastuu itsearvioinnin toteuttamisesta on loppukädessä luokan opettajalla. Itsearvioinnin toteuttaminen vaatii opettajalta ammattitaitoa ja kykyä arvioida itsearvioinnin merkitystä kunkin oppitunnin ja aineen kohdalla. Ymmärrämme, että ohjeet eivät voi olla tarkkaan rajattuja, koska jokainen luokka on erilainen, jokainen oppilas on yksilö ja itsearvioinnin toteuttamisen merkitys voi riippua opetettavasta aiheesta. Toivoisimme kuitenkin, että opetussuunnitelma tarjoaisi konkreettisempaa tietoa arvioinnin toteuttamisesta työelämässä. Toivoisimme, että varsinkin ensimmäisinä työvuosina luokanopettajana saisimme enemmän tukea ja työohjausta, kuin mitä opetussuunnitelma meille antaa. Ryhdyimme pohtimaan, miten itsearviointia on mahdollista toteuttaa käytännössä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Pystyvätkö opettajat antamaan oppilaille laadukkaat ja käytännölliset itsearvioinnin työkalut, tai kokevatko opettajat itsearvioinnin toteuttamisen mahdolliseksi opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti? Jatkotutkimusaiheiden kannalta pohdittuna nämä kysymykset toimivat myös mielenkiintoisina johdatuskysymyksinä.

Oppimisprosessimme on tutkimuksemme aikana ollut kattava. Tavoitteenamme oli oppia, kuinka analysoida opetussuunnitelmaa sisällönanalyysin keinoin. Tavoittelimme tämän kautta parempaa käsitystä sisällönanalyysistä metodologiana sekä ymmärrystä opetussuunnitelman perusteista, joka nähdään opettajan yhtenä tärkeimpänä työkaluna. Tutkimuksen teko on ollut opettavainen oppimisprosessi, jonka avulla olemme oppineet paljon uutta opetussuunnitelmasta sekä laadullisen tutkimuksen tekemisen prosessista. Tutkimuksemme kautta olemme oppineet tutkimuksen teon peruseriaatteet sekä käsittämään tutkimustyötä kokonaisuutena, josta meillä ei ollut aikaisempaa kokemusta. Lisäksi olemme saaneet varmuutta ja itseluottamusta tieteellisen tekstin kirjoittamiseen. Tutkimuksen teko sisällönanalyysin keinoin herättää joskus myös kritisointia (Tuomi ym. 2013, 103). Sisällönanalyysin avulla ei pystytä päättämään suoraviivaisia johtopäätöksiä, joten kritisoinnin taustalla esiintyy tutkijoiden suhteellisen vapaasti tehtävät tulkinnat johtopäätöksistä. Koemme, että

tekemämme johtopäätökset ovat suhteellisen suoraviivaisia, vaikka sisällönanalyysi jättää aina hieman tulkinnanvaraa tuloksien analysoinnille. Laadullisen tutkimuksen lisäksi olisi tutkimukseen mahdollista sisällyttää myös kvantitatiivista, eli määrällistä tutkimusta tukemaan tutkimustuloksia ja tuomaan suoraviivaisempia johtopäätöksiä.

Keskustelemisen merkitys on ollut monesta syystä isossa roolissa tutkimustamme tehdessä. Meille oli tärkeää, että pystyimme koko tutkielman prosessin ajan keskustelemaan ja refleктоimaan oppimaamme. Olemme yhdessä pohtineet ja refleктоineet lukemaamme kirjallisuutta ja asioiden relevanttiutta. Tämän kautta olemme oppineet ja ymmärtäneet uusia asioita, joita ei olisi tullut huomioitua yksin tutkimusta tehdessä. Keskustelun kautta olemme pystyneet yhdistämään tietotaitomme ja syventymään tutkimuksemme tutkimuskysymyksiin paremmin, kuin itsenäisen työskentelyn kautta. Koemme, että olemme saavuttaneet parempia oppimistuloksia yhdessä tekemisen, keskustelun ja ääneen refleктоinnin avulla. Yhdessä työskentelyssä on ollut myös mielekästä, kun on ollut aina toinen vierellä, jolta kysyä apua tarvittaessa.

Eettiset kysymykset herättävät usein mielenkiintoisia keskusteluja. On kuitenkin tärkeää keskustella mielipiteitä herättävistä aiheista. Myös meidän tutkimuksessamme kohtasimme etiikkaan liittyviä kysymyksiä. Etiikkaan liittyy tiiviinä osana vastuu. Myös itsearviointiin vastuu liittyy vahvasti. Itsearvioinnissa vastuu liittyy vastuuseen omasta oppimisesta ja oman oppimisen arvioimisesta. Usein ajatellaankin, että itsearviointi ja etiikka liittyvät kiinteästi toisiinsa. Itsearvioinnin kautta opittavan vastuun avulla pystytään vähentämään oppilaiden passiivisuutta. (Atjonen 2007, 82.) On tärkeää, että oppilaat oppisivat ajattelemaan olevansa vastuussa omasta oppimisprosessistaan ja sen suunnittelusta. Tämän ajatusmallin kautta oppilas aktivoituu ja oppii toimimaan itsenäisesti sen sijaan, että toteuttaisi käskynä annetut tehtävät ja vastaanottaisi yhdensuuntaisen arvioinnin kyseenalaistamatta sitä. Oppilaalla on myös oikeus olla tietoinen siitä, kuka häntä arvioi ja mitä arviointikriteerit ovat. Opettajan ei tulisi koskaan käyttää tulevia kokeita ja muita arviointimenetelmiä niin kutsuttuna pelotteluna oppimisen motivoimiseksi. “Kysyn tätä ehkä kokeessa” tai “parinne tulee arvioimaan teidät myöhemmin”-tyyliset pelottelut saattavat johtaa ainoastaan lyhytkestoiseen ja suoritukseen sidonnaiseen oppimiseen. (Pruuki 2008, 57.) Opettajan tulisi omalla esimerkillään sekä vertaisarviointia toteutettaessa opettaa oppilaille kuinka kriittistä palautetta kannattaa antaa, jotta se olisi tarkoituksenmukaista. Ei ole eettisesti oikein laittaa oppilaita arvioimaan toisiaan, jos he eivät tiedä kuinka tätä tulisi toteuttaa (Pruuki 2008, 60). Etiikan näkökulmasta katsottuna ei ole myöskään oikein jättää oppilaan

arviointia täysin itsearvioinnin varaan (Atjonen 2007, 84). Onneksi opetussuunnitelma tukee monipuolista arviointia, joten arvioinnin avulla kyetään ottamaan huomioon myös yksilölliset erot.

Tutkimuksen tekoprosessin aikana olemme pysähtyneet pohtimaan sitä, että ottaako itsearviointi huomioon jokaisen oppilaan tarpeet. Onko itsearviointi hyväksi niille oppilaille, jotka eivät saa esimerkiksi kotoa kannustusta opintoihin ja kokevat itsensä huonoiksi oppijoiksi? Ruokkiiko itsearviointi tällaisessa tapauksessa heidän epäonnistumisiansa tai laskeeko se sitä kautta heidän motivaatiotaan oppimiseen? Kaikissa opetukseen liittyvissä kysymyksissä on omat haasteensa. Itsearvioinnin opettaminen ja sen toteuttaminen ei ole aina yksinkertaista tai helppoa esimerkiksi siksi, että jokainen oppilas on erilainen oppija, joka tarvitsee oppiakseen erilaista tukea tai eri määrän aikaa. Opettajalla on valtavan suuri rooli itsearvioinnin toteuttamisessa, eli se vaatii opettajalta todellista paneutumista itsearvioinnin toteuttamiseen ja tietenkin ennen sitä, kokonaisvaltaista jaksosuunnittelua. Oppilaille tulee olla selkeä kuva siitä mitä heiltä odotetaan, jotta he pystyvät motivoimaan itsensä tulevaan ja sitä kautta "säädellä" omaa oppimistaan sekä päämäärätietoisesti toteuttaa itsearviointia ja reflektointia. Itsearviointi on pitkälti myös motivaation huomioon ottamista, joten joidenkin lasten kohdalla itsearvioinnin tekemiseen motivoiminen voi olla haastavaa. Opettajan asenteella on varmasti suuri vaikutus tähänkin. Tämä on herättänyt myös meidät pohdittamaan mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä, esimerkiksi siitä kuinka saada jokainen innostumaan tietoisesta ajattelusta oman oppimisen edistämiseksi.

Tutkielmassamme keskityimme itsearvioinnin analysointiin yleisellä tasolla. Jatkotutkimusaiheena analysointia voisi jatkaa myös oppiainetasolle. Koemme, että oppiainetasoinen analysointi olisi loogista, kun pyrittäisiin selvittämään, miten itsearviointi eroaa oppiainekohtaisesti. Koko tutkimuksemme pohjautuu kandidaatin sekä pro-gradu tutkielman yhteiseen tutkimussuunnitelmaan. Tulevaisuudessa tulemme jatkamaan kandidaattitutkielman aihetta myös pro-gradu tutkielmassa.

Arviointikäytänteet ovat ajankohtainen puheenaihe opetuslalla. Se on herättänyt värikästä keskustelua, sillä se jakaa mielipiteitä opettajien keskuudessa. Vaikuttaa siltä, että osa opettajista kokee sen olevan tärkeää vain siinä tapauksessa, jos aikaa jää muulta opiskelulta. Toiset puolestaan rakentavat oppimiskokonaisuudet itsearvioinnin ja reflektoinnin ympärille, niin kuin ideaalia itsearvioinnin toteuttamisen kannalta olisi. Tämän päivän maailmaa seurattaessa ja ihmisten kiireiden keskellä olisi erityisen tärkeää pysähtyä hetkeksi ja

nimenomaan kuunnella itseään. Mielestämme oman toiminnan tiedostaminen on tärkeää myös itsensä hyväksymisen kannalta. Uskomme, että itsearviointi voi edistää myös tällaista taitoa, ja sen avulla turha ylimääräinen huomion kaipuu luokkahuoneessa voisi vähentyä. Itsensä hyväksyminen sellaisena, kuin on, voi johtaa siihen, että oppii ottamaan ympärillä olevat kanssaeläjät paremmin huomioon. Tämä puolestaan helpottaisi yhdessä oppimista ja tekemistä, mikä olisi sosio-konstruktivistisen oppimisen näkökulmasta ideaalia.

Lähteet

- Ashman A., Gillies R. 2003. Cooperating Learning: The social and intellectual outcomes of learning in groups. RoutledgeFalmer
- Australian Curriculum. 2015. Implications for teaching, assessing and reporting. Education Services Australia. Lainattu: 5.12.2016, saatavilla: <http://www.australiancurriculum.edu.au/overview/implications-for-teaching-assessing-and-reporting>
- Annevirta, T. 22.9.2016. Miten arviointi tukee oppilaan oppimisen taitoa? Lainattu: 12.10.2016, saatavilla: (http://www.edu.fi/perusopetus/oppilaan_arviointi/artikkeleita/miten_arviointi_tukee_oppilaan_oppimisen_taitoa)
- Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Tammi
- EURYDICE. 15.12.2014. European Commission. Quality Assurance. Lainattu: 5.12.2016, saatavilla: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/United-Kingdom-England:Quality_Assurance
- Harjanne, P. 3.2.2010. Sitä opitaan, mitä harjoitellaan. Lainattu 9.12.2016, saatavilla: http://www.edu.fi/perusopetus/kielet/viestinnallinen_suullinen_harjoittelu/sita_opitaan_mita_harjoitellaan
- Ihme, I. 2009. Arviointi työvälineenä, Lasten ja nuorten kasvun tukeminen, Opetus 2000. Ps-kustannus
- Koppinen, M-L, Korpinen, E, Pollari J. 1994. Arviointi oppimisen tukena, Opetus 2000. WSOY
- Lichtman M. 2013. Qualitative Research in Education A User's Guide. SAGE Publications, Inc
- Lindblom-Ylänne S., Nevgi A. 2002. Yliopisto- ja korkeakoulu -opettajan käsikirja. WSOY

- Lämsä, H. 10.5.2010. Keskeiset käsitteet. Lainattu 9.12.2016, saatavilla:
http://www.edu.fi/kulttuuri-identiteetti_ja_kansainvalisyys/aikapolku/keskeiset_kasitteet
- MacBeath, J. E. C. 2000. Self-evaluation in European Schools: A story of change. Lainattu: 25.11.2016, saatavilla:
<http://web.a.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/ebookviewer/ebook/bmx1YmtfXzk3Mzk3X19BTg2?sid=b60958b1-cdc1-431f-9f65-ca840cd2a122@sessionmgr4010&vid=0&format=EB&rid=1>
- Mattila P., Silander P. 2015. How to create the School of the Future - Revolutionary thinking and design from Finland. The EU 2014-2020
- Ministry of Education and Culture. 2014. Education Policy in Finland. Lainattu: 4.12.2016, saatavilla:
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/koulutuksen_arviointi/?lang=en
- Mordechai, G. 30.6.2008. Between constructivism and connectedness. Journal of Education, 59(4), 322. Lainattu: 6.12.2016, saatavilla:
https://www.researchgate.net/profile/Mordechai_Gordon/publication/238431006_Between_Constructivism_and_Connectedness/links/551948e10cf21b5da3b81d6e.pdf
- Opetushallitus, Atjonen, P. 2016. Miten arviointitieto voi parantaa opetusta? Lainattu: 24.5.2016, saatavilla:
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/perusopetuksen_jarjestaminen/perusopetuksen_oppilaan_arviointi/miten_arviointitieto_voi_parantaa_opetusta
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet
- Patrikainen R. 1998. Kasvatustieteellisiä julkaisuja. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys luokanopettajan pedagogisessa ajattelussa. Joensuun yliopisto

Opetushallitus. 23.8.2012. Tiedote 62/2012. Lainattu: 10.11.2016, saatavilla:
http://www.oph.fi/download/142894_tiedote_62_2012.pdf

Parker S. 1997. Reflective teaching in the postmodern world. a manifesto for education in postmodernity. Open University Press

Pollard, A., Collins, J., Maddock, M., Simco, N., Swaffield, S., Warin J. & Warwick P. 2005. Reflective teaching, 2nd edition. Continuum

Pruuki L. Ilo opettaa. 2008. Tietoa, taitoa ja työkaluja. Edita, Helsinki

Puolimatka T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Tammi

Rodgers C. 1999. Defining Reflection: Another look at John Dewey and Reflective Thinking. s. 4. Lainattu: 15.10.2016, saatavilla:
http://www.bsp.msu.edu/uploads/files/Reading_Resources/Defining_Reflection.pdf

Sivonen-Sankala, V. 3.2.2010. Reflektointiehdotuksia. Lainattu: 9.12.2016, saatavilla:
<http://www.edu.fi/perusopetus/kielet/salkkutyoskentely/reflektointiehdotuksia>

Tuomi J, Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi

Tynjälä P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tammi

LIITE 1

Analyysi värikoodein

MONIPUOLINEN ARVIOINTI JA SIIHEN LIITTYVÄT ARVIOINNIT OPETTAJAN ASEMA - MITEN OPETUS TUKEE ITSEARVIOINTIA OMAN OPPIMISEN TARKASTELU - HAVAINNOINTI VERTAISARVIOINTI - PARI JA RYHMÄ YLEISTÄ TOTEAMISTA

Alemmilla vuosiluokilla itsearviointitaitoja kehitetään auttamalla oppilaita tunnistamaan onnistumisiaan ja vahvuuksiaan koulutyössä sekä tulemaan tietoisiksi työlle soveltavista tavoitteista. Opetusryhmän yhteistä arviointikeskustelua käytetään paljon, annetaan myönteistä palautetta ja osoitetaan, miten monenlaisin tavoin jokainen voi onnistua työssään. Ylemmillä luokilla huomion kiinnittäminen onnistumisiin ja vahvuuksiin on edelleen tärkeää, mutta oman oppimisen ja opintojen edistymisen tarkastelu voi olla analyttisempää. Myös se ohjaa oppilaita toimimaan yhä itseohjautuvammin. Tällöin opettajien on tärkeää kehittää oppilaiden keskinäistä arviointikeskustelua eli vertaisarviointia osana ryhmän työskentelyä. Näin oppilailla on mahdollisuus oppia antamaan ja saamaan rakentavaa palautetta. Itsearvioinnin ja vertaisarvioinnin avulla jokainen oppilas voi tulla tietoisiksi edistymisestään ja ymmärtää, miten itse voi vaikuttaa oppimiseensa ja koulutyössä onnistumiseen.

s. 47

6. Oppimisen arviointi

6.1 Arvioinnin tehtävät ja oppimista tukeva arviointikulttuuri

Perusopetuslain mukaan oppilaan arvioinnin tehtävänä on ohjata ja kannustaa opiskelua sekä kehittää oppilaan edellytyksiä itsearviointiin. Oppilaan oppimista, työskentelyä ja käyttäytymistä tulee arvioida monipuolisesti.⁶⁵

- oppilaan tukeminen oman oppimisprosessinsa ymmärtämisessä sekä oppilaan edistymisen näkyväksi tekeminen koko oppimisprosessin ajan
- arvioinnin monipuolisuus
- Opettajat huolehtivat siitä, että oppilaat saavat alusta lähtien oppimista ohjaavaa ja kannustavaa palautetta sekä tietoa edistymisestään ja osaamisestaan.
-

Oppilaita ohjataan havainnoimaan omaa ja yhteistä työskentelyä ja antamaan rakentavaa palautetta toisilleen ja opettajille.